

Forord

Den i 1984 afdøde litteraturprofessor Paul de Mans navn er knyttet til en række radikale antagelser om litteratur og litteraturforskning, som i de senere år også har inspireret og provokeret danske litteraturforskere. De Man ville f. eks. nedbryde hierarkiet mellem digterne og forskerne, udviske forskellen mellem det digteriske og det analytiske sprog ved at understrege al litteraturkritiks karakter af læsning i modsætning til f. eks. nykritikkens fortolkende fremlægning eller socialhistoriens analyserende forklaring. En tekst kan hverken fortolkes - den har intet entydigt udsagn eller budskab - eller forklares - den refererer ikke til noget uden for sig selv. Den kan kun læses på ekspeditioner ind i dens eget vildnis.

Denne holdning til det litteraturkritiske arbejde hænger sammen med et bestemt syn på, hvad en tekst er. En tekst er for de Man et spændingsforhold mellem et indhold, som forfatteren forsøger at få frem gennem sproget, og sprogets retoriske figurer, de mange forstenede og forvitrede metaforer som kulturen har pakket sammen om os. Hvad enten dette sprog er litterært eller filosofisk vil læsningen ende ved en konflikt mellem udsagnet, begreberne på den ene side og retorikken, metaforerne på den anden. Kritikerer læser denne konflikt frem, han/hun dekonstruerer tekstens tilsyneladende enhed af form og indhold og mislæser metaforerne, så deres totaliseringstendenser modvirkes. Denne dekonstruktionsproces foretager teksterne i øvrigt selv. De er fortællinger om egne, hinanden udelukkende læsninger. Subjektet er selv sprogligt konstitueret og fanget i teksternes vildnis.

Vi har tidligere i *K&K* beskæftiget os med de Man, Yaleskolen og dekonstruktionsteorien. I nr. 62 diskuterede Søren Schou 'forfatterintentionsbegrebet' i relation til bl. a. de Mans ideer, og i sidste nummer tog Jørgen Dines Johansen kritisk stilling til dekonstruktionen som litteraturvidenskabelig skole og konkluderede, at dens radikaliserings af flertydigheden til en uendelighed af meninger ender i meningsløshed; Jørgen Holmgaard analyserede i samme nummer de Mans positioner bl.a. i forlængelse af hans nazistiske ungdomsskrifter, som nyligt er blevet kendt.

I dette nummer fortsættes diskussionen af Jørgen Egebak i artiklen »Paul de Mans læsning af Nietzsche«. Nietzsches filosofi var som bekendt en væsentlig inspirationskilde for de Man, men Egebak viser, at en af de

Mans hovedteser, den der siger, at alt sprog er litteratur, at man altså ikke kan skelne mellem en filosofisk og en litterær tekst, støtter sig til en passage hos Nietzsche, som de Man har mislæst eller simpelthen fejloversat. Nietzsche underordnede ikke begrebs sproget under det litterære sprog, han slettede ikke forskellen mellem sandhed og løgn, og han var højest optaget af sin tids kulturliv og politik; for Nietzsche var verden meget andet end tekster.

Herefter bringer vi resultaterne fra tre forskningsekspeditioner ind i dette tekstvildnis. Birthe Haarder nærlæser i »Magten og begæret« Suzanne Brøggers *Ja*, der både er en kvindelig udviklingshistorie med omdrejningspunkt i opgøret med et for snævert kærlighedsbegreb, og et signalement af 80'erne med fascination af taoisme, holisme og mytologi. Analysen følger samspillet mellem forskellige tidsplaner, de cykliske fortælle mønstre og den vaklende udsigelsesposition i et generelt spændingsfelt mellem logos og kaos.

I Frantz Leander Hansens »Conrads clairobscur« er vi på rejse i et rigtigt vildnis, i den urskov hvor Marlow i *Mørkets hjerte* søger den fortabte imperialist, der er rejst hinsides civilisationens illusioner kun for at finde naturens vildskab og sjælens tomhed. Romanen handler om det moderne samfunds frembrud ved århundredets begyndelse, og analysen viser modernitetens indbrud i de realistiske fortælleformer.

Endelig fejrer vi William Heinesens 90 år med Lilian Munk Dahlgreens analyse af novellesamlingen *Laterna Magica*. Her finder vi ikke modernitetens værdisammenbrud, Heinesen er en skjald, skriver Munk Dahlgreen, der tolker menneskets skæbne, en ordsamler der redder sproget for livet. Og dog er han »en moderne skjald«, der spiller på mange fortællestemmer og reflekterer over sin egen skrift.

I nummerets anden afdeling bringer vi to artikler om billeder. Martin Jay, professor ved Berkeley, gæsteforelæste sidste forår i København, og vi har oversat hans foredrag »Foto-urealisme«, der handler om 'okularcentrismens krise'. Det er egentlig en lille fotografihistorie ud fra det interessante grundsynspunkt, at kameraets opfindelse ikke - som man først troede - førte til en fuldstændigere beherskelse af virkeligheden. Det blev tværtimod begyndelsen til enden for den klassiske centralperspektivisme. Med sine tekniske muligheder for at skille bevægelser og objekter op i enkeltdele blev det klart, at kameraet ikke er et øje, og at virkeligheden derfor ser anderledes ud end de billeder, vore øjne danner på nethinden. Kameraet udvidede vor visuelle erfaring, men sprængte samtidig forestillingen om det okularcentristiske verdensbillede. Alt, hvad der forekommer os at være analogt og sammenhængende i et fotografisk billede,

citerer Jay Eco for, er blot noget, det endnu ikke er lykkedes os at reducere til det digitale.

Blandt de malere, der brugte kunsten i videnskabens og virkelighedsregistreringens tjeneste, før kameraets opfindelse gjorde dem overflødige, var Géricault, som bl.a. malede en serie monomane fysiognomier, kort efter at en af psykiatriens pionerer, Esquirol, i 1819 havde observeret denne 'nye' type vanvid. Vagn Lyhne fortæller i »Lægerne, maleren og de monomane« om samspillet mellem kunst og psykiatri i videnskabssamfundets tidligste fase.

I anmeldelsesafdelingen bringer vi Jørgen Dines Johansens opposition ved Ole Andkjær Olsens forsvar for sin disputats *Ødipus-komplekset* og desuden anmeldelser af tre publikationer fra kvindeforskningens område. Lis Barnkop og Ulrik Lehrman skriver om Inger-Lise Hjordt-Vetlesens *En skrivende bondepige* og Lise Busk-Jensen omtaler Merete Stistrup Jensen, Bente Liebst og Karen Klitgaard Povlsens *Hjertets Breve* og Lotte Thranes *Romanen der revnede*.

Opmærksomme læsere af *K&K* 65-66, dobbeltnummeret om »Litteraturkritikkens metamorfoser«, har i øvrigt hæftet sig ved, at det ikke var lykkedes redaktionen at skaffe kvindelige bidragydere; 24 velmeriterede kvindelige litteraturforskere har sendt os en beklagende replik, som vi trykker på opfordring. Vi havde til det sidste haft berettigede forventninger om svar fra i alt fald én af de kvinder, vi havde henvendt os til, og vi er de første til at beklage, at det glippede. Som vi skrev i forordet, vil vi imidlertid gerne følge emnet op, hvis der er interesse for det, og da den nu har vist sig, har vi taget initiativ til at få en række kvinder til at besvare den samme rundskrivelse, som var udgangspunktet for dobbeltnummeret. Artiklerne vil - sammen med øvrige diskussionsbidrag - blive trykt i nr. 68.

Red.